

Schedius Lajos és az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság

Aranka György még az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság megalakulása előtt élénk levelezési kapcsolatban állt néhány magyarországi értelmiségivel és a tudományok iránt érdeklődést tanúsító arisztokratával. Id. Ráday Gedeonnal,¹ Prónay Sándorral,² Batsányi Jánossal,³ Kazinczy Ferencel,⁴ Kovachich Marton Györggyel⁵ folytatott levelezése révén betekintést nyerhetett a magyarországi tudományos igyekezetekbe és segítette a tájékozódásban az erdélyi származású pesti orvostanhallgató Soós Márton⁶ is.

Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság tervének kidolgozásakor Magyarország viszonylatában elsősorban rájuk számított, de határozott szándékában állt magyarországi ismeretségi körét tovább bővíteni, amire annál is inkább szüksége volt, mert időközben a társaság tényleges létrehozásáig id. Ráday Gedeon meghalt, Kazinczyval a kapcsolata megromlott, és 1793 tavaszától elmaradtak — ma még ismeretlen okokból — a Batsányi levelek is. Aranka György 1794 nyár végén magyarországi útra indult azzal a nem titkolt szándékkal, hogy az Erdély történetével kapcsolatos kéziratok felkutatása és lemásolása mellett új tagokat nyerjen meg az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaságnak.

A kedvezően alakuló magyarországi-erdélyi tudományos kapcsolatok lendületét váratlanul megtörte a leleplezett Martinovics összeesküvés nyomán kibontakozó terrorhullám. A letartóztatások első híreit Aranka még Pesten éli meg, a helyszínen értesül az összeesküvés szálainak felgöngyölítéséről. Aranka magyarországi tartóz-

¹ Id. Ráday Gedeonnak Arankával folytatott levelezése publikált. (L. LADÁNYI Sándor: *Aranka György levelei Ráday Gedeonhoz*. Acta Historiae Literarum Hungaricum. XIII. (1973) 159–171. és ENYEDI Sándor: *Id. Ráday Gedeon levelei Aranka Györggyhöz*. Irodalomtörténet, 1981/3. sz. 698–718.

² Prónay Sándor Arankával sok levelet váltott, de leveleiből eddig mindössze 3 jelent meg nyomtatásban. (L. Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények (Kolozsvár) 1970./1.sz. 190–194.1.)

³ Batsányi (Bacsányi) János (1763–1845) Arankához írott leveleit Toldy Ferenc adta ki 1865-ben (Bacsányi János költeményei, válogatott prózai írásaival.)

⁴ Kazinczy Ferenc (1759–1831) Arankához írott levelei a Kazinczy Ferenc levelezése (Budapest, 1890–1891) I–II. kötetében találhatóak.

⁵ Aranka hozzá írott leveleinek csak egy része jelent meg nyomtatásban. (1. Figyelő, 1878. V. 145–154.1.) A többi publikálatlan Aranka levél az OSZK kézirtattárában található.

⁶ Soós Márton erdélyi származású orvostanhallgató Pesten. Részt vett az első színtársulat munkájában. Ő is közvetített Aranka és a pestiek között. (Arankához írott levelei több alkalommal megjelentek.)

kodása csaknem három hónapig tartott, s hazatérve rövidesen értesülhetett arról, hogy két korábbi levelező társa, Kazinczy Ferenc és Batsányi János is a vádlottak padjára került. Mindkettőjükre súlyos börtönbüntetést róttak ki, s tartani lehetett attól, hogy a megtorlási hullám véget vet az erdélyi-magyarországi kapcsolatoknak, s a korábban kiépített kapcsolatok megszakadnak. A kritikus első hónapokban a levelezés fenntartása nem tűnt tanácsosnak, a rendes postai közvetítés amúgy is bizonytalanná vált. Ezért sürgősen szükséges volt felkutatni a kapcsolattartás új lehetőségeit. A figyelem így terelődött Teleki Sámuel erdélyi kancellár nagyobbik fiára, az Erdély, Magyarország és Bécs között gyakorta utazgató ifj. Teleki Domokosra,⁷ aki kezdettől fogva élénk érdeklődést mutatott a két erdélyi társaság: a marosvásárhelyi székhellyel működő Nyelvmívelő Társaság, és a kolozsvári Kéziratkiadó Társaság sorsa iránt.

Aranka magyarországi útja után Bánffy György gubernátornak, a Nyelvmívelő Társaság elnökének, és Aranka Györgynek, a Társaság titoknokának megbízásából ő folytatta Budán, Pesten, Pozsonyban, Nagyváradon a Társaság népszerűsítését.⁸ Schedius Lajost, a pesti egyetem neves esztétikai tanárát feltehetőleg 1796 őszén kapcsolta be a Társaság tagjai közé.

Schedius hároméves göttingai tanulmányok után 1792-ben került tanárként az egyetemre. Csaknem ötvenéves tudományos pálya állt előtte. A teljes pályáiv részleteiben máig sem teljesen ismert. Dorombly Karola több mint fél évszázaddal korábban megírt dolgozata⁹ megkísérelt átfogó pályaképet nyújtani, de ez maradéktalanul azért sem sikerülhetett, mert hiányoztak egyes fontos részletkutatások eredményei. Fried István kitűnő tanulmánya¹⁰ új szempontokkal gazdagította a korábbi ismereteinket, de ő elsősorban a folyóiratszerkesztő Schediust állítja élénk. A *Zeitschrift von und für Ungern* (1802—1804) című német nyelvű folyóirat szerkesztője már korábban is szerzett máig sem eléggé ismert tudományos érdemeket.

Ilyen szempontból érdeklődésre tarthat számot Schediusnak az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társasághoz, Aranka Györgyhez fűződő kapcsolata, amelyet a korábbi kutatások jóformán alig érintenek. Ennek a ténynek kézzel fogható magyarázata van: a Schedius hagyatéka egy része szétszóródott, az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság gazdag irat és levelezési anyaga nehezen hozzáférhető a magyarországi kutatók részére. (Ma még inkább, mint bármikor korábban.) Schedius és a társaság kapcsolatáról viszonylag a legtöbbet a Jancsó Elemér által kiadott, a társaság jegyzőkönyveit, iratainak egy részét tartalmazó kötet¹¹ sejtet, legtöbb esetben úgy, hogy egy-egy irat szűkszavúan nyugtázza a Schediusnak írott vagy a tőle kapott leveleket.

⁷ Ifj. Teleki Domokos (1773 – 1798). Részt vett a két erdélyi társulat magyarországi népszerűsítésében, munkákkal is segítette a nyelvmívelő társaságot.

⁸ JANCÓSÓ Elemér: *Az erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság iratai*. Akadémiai Kiadó, Bukarest, 1955. 223. l.

⁹ DOROMBY Karola: *Schedius Lajos mint a német-magyar kultúrközvetítő*. Budapest, 1933. (Német philológiai dolgozatok.)

¹⁰ FRIED István: *Schedius Lajos és folyóirata*. Magyar Könyvszemle, 1981/1–2. sz. 81–94. l.

¹¹ JANCÓSÓ i. m.

Schedius bekapcsolása az erdélyiek kulturális mozgalmába feltehetőleg ifj. Teleki Domokos ötlete lehetett, aki — mint korábban utaltunk rá — a társaság elnökétől és titkárától azt a megbízást kapta, hogy Magyarországon a társaság ügyeit előmozdítsa, „érdemes hazafiakat a társaság tagjainak” megnyerjen. Ifj. Teleki Pozsonyból Pestre érkezve 1796 novemberében hozzáfogott a megbízás teljesítéséhez. „*Pestre lejövén, itt a Társaságnak némely activus eruditus tagjaival concertálgattam, akikkel együtt értőleg azt láttam a legjobbnak tenni, hogy a magyarországi tagoknak concentratiojára az azokkal való könnyebb cointelligentiára s correspondentiára nézve Pesten egy igen érdemes urat, professor Schediust a Társaság magyarországi fő correspondensének megkérjek. Ki is azt készséggel felvállalván, az ide akkludált hivó levelet és instructiókat adtam nékie által, egyszersmind a Társaság mindenrendű tagjainak neveit véle közölvén...*” (1.1. sz. levél.)

1797 elején, januárban vagyunk, amikor Schedius írásban is megkapta ifj. Telekitől a megbízást. A társaság és Schedius munkakapcsolata tehát ettől az időponttól számítható. A társaság rövidesen olvashatta Schedius válaszát, amelyben közli, hogy a megbízást elfogadta. (Ez a levél elveszett.) Ezt követően Aranka kelet nélküli — de egyéb forrásokból megállapítható, május 6-i — leveléből kiderül, hogy nem mindenben ért egyet ifj. Teleki Domokos buzgolkodásával. Különösen azt szeretné Aranka határozottan elkerülni, hogy a társaság nevében történő tevékenység — Pesten kikerüljön az ő állandó ellenőrzése alól. Nem méltányolja Aranka azt sem, hogy ifj. Teleki a főtitkok tehermentesítését emlegeti. Aranka (és nyilvánvalóan mögötte a gubernátor) határozott szándéka az, hogy a megindult munka minden részletét nyomon tudja követni, az irányítást kézben tartsa. Ha a körülményeket és az időpontot nézzük — erre Arankának és Bánffyknak is megvan minden oka, hiszen már az maga is csoda, hogy a Martinovics per után a társaság további működését sikerült átmenteni. A haza és királya iránti hűségét hangsúlyozó Aranka éppen a „környülállásokra” való tekintettel óva figyelmezteti Schediust: „... *ma lehetnek olyan láthatatlan fejek, kik a rossz Principiumakat terjesztetni kívánnyák.*” S mintha a heves, és egynémely dologban meggondolatlan ifj. Teleki rossz tanácsokra hallgatva — túllépve hatáskörét, merészebben próbálna közvetíteni, mint ahogy azt a kezdeményezők és a körülmények kívánják.” *Az e'féle rossz következésű dolgokban pedig, az okosság Regulája az: mindent a' mihez gyanu fér, el kell távoztatni; 's csak igen tiszta és bátor lépéseket kell tenni.*” Inti és kéri Schediust, hogy utasítást csak az elnöktől vagy tőle fogadjon el. Különben a jelzett feltételek mellett munkára serkenti Schediust, annál is inkább, mert csalódottan kellett megállapítania, hogy: „... *még eddig már fél esztendeje a Társaságnak Nemes Magyar Országrol nem jelentetik sem egy baráttya, sem egy munkás vagy Segítő Társa, sem pénz sem Czikkely nem jö...*” (1. 2. sz. levél.)

Schedius és a társaság levelekkel bizonyítható kapcsolata 1797 elején kezdődik és az előkerült levelek tanúsága szerint mintegy két esztendeig, Aranka visszavonulásáig tart. Sajnos e két esztendő levelezése sem hiánytalan. Tudjuk a jegyzőkönyvekből, hogy a társaság ülésein többször is megvitatják Schedius szerepét, az 1797. június 24-i ülés végzése kimondja, hogy Schedius megbízását jóváhagyja és utasítja a legfontosabb teendőkre. Schedius 1797-től kezdődőleg rendszeresen megkapta a társaság jegyzőkönyveinek egy-egy példányát, amiből a leveleken túlmenően szintén nyomon követhette a társaság tevékenységének alakulását. Bánffy György

jóváhagyása ugyan még hátra van, de „addig is a rendes titoknak és Schedius urak minden pompa nélkül levelezéseket együtt folytatván, értsenek egyet, ha a rendes titoknak a Társaság nevében ír valamit, azt ha előre írná a szükséghez képest azután gyűlésben megjelentvén, jegyzőkönyvbe íratván.”¹²

Aranka újabb, július 22-én keltezett levele felhívja Schedius figyelmét arra, hogy az Országos Társaság ügye még függőben van, hiszen nem rendelkeznek felső jóváhagyással, ezért a jelenlegi társaság átmeneti, próbatársaság, amely „...lassan haladhat is; mindazonáltal minden dolgai tökéletes rendben vagynak, és illő renddel folytattnak.” Bár nem vitatják, hogy ifj. Teleki „(a Társaság fenn említett Biztossa . . .) jó céllal tette meg rendelkezéseit, de a társaság, . . . jól megfontolván most azoknak hasznokat nem kívánna venni . . .” Vagyis úgy ítélik meg, hogy a pillanatnyi helyzetben ifj. Teleki és néhány társának túlzott buzgalma az elért eredményeket veszélyeztetheti. S ezúttal érdeklődik Aranka első ízben az 1796-ban megjelent társasági kiadvány¹³ kiküldött példányainak magyarországi sorsa iránt. (1.3. sz. levél.)

Schedius augusztus 20-án válaszol, de közben még érkezhettek egy újabb Aranka levél (július 29-i keltezésű), amely részletes utasítást tartalmazott a pesti tevékenység megszervezésére. (Ez a levél is lappang.) Schedius egyszerre két levélre válaszolva aggályoskodva fejti ki, hogy a rá mért súlyos terheket csak bajosan tudja elviselni, ezért kéri és ajánlja kinevezni „segédnek” Mérey Sándort.¹⁴ Aranka arra kérhette Schediust többek között, hogy arra érdemes egyéneket, tételesen is megnevezett hajdúhadházi dr. Földi Jánost¹⁵ és debreceni pap, Benedek Mihályt¹⁶ kérne fel a társaság első munkájának alapos bírálatára. Schedius ezt nem vállalja, minthogy a nevezett urakat nem ismeri. A közeljövőben viszont eljuttatja a társaság első kötetét Kiss Jánosnak,¹⁷ és remélhetőleg a többieknek is. Schedius leveléből kitűnik, hogy Aranka július 17-i levele (melyre utóbb hivatkozott) nem jutott kezéhez. (1.4. sz. levél.)

Schedius 4 levele ma még ismeretlen körülmények között az Endes levéltárba került, s ezekből három ismeretes, Jancsó Elemér másolta ki — még szerencsére a második világháború éveiben, a levéltár végső, 1944/45-ben bekövetkezett pusztulása előtt.¹⁸

Az 5. sz. levélből — mely a társaság ugyanaznapi gyűlése után íródott — kiderül, hogy hozzájárultak Mérey Sándor és Gece Dániel¹⁹ orvostanhallgató segédként

¹² JANCÓSÓ *i. m.* 232.1.

¹³ *A Magyar Nyelvmívelő Társaság munkáinak első darabja.* Szeben. 1796.

¹⁴ MÉREY Sándor (1779–1844) Ügyész, főispán, a színészet támogatója.

¹⁵ FÖLDI János (1755–1801). Orvos. A Debreceni Grammatika egyik szerzője.

¹⁶ BENEDEK Mihály (1748–1821). Debreceni református pap, ő is közreműködött a Debreceni Grammatika megírásánál.

¹⁷ KISS János (1770–1846) Arankával folytatott levelezése megjelent. (L. ENYEDI Sándor: *Kiss János és Aranka György levelezése.* Irodalomtörténeti Közlemények, 1986/1–2. sz. 166–180.1.)

¹⁸ SÁNDOR Imre: *A csíkszentsimoni Endes család levéltára (1544–1848).* Kolozsvár, 1910. Levelek lajstroma, 772., 788., 791., és 794. sz. tételek.)

¹⁹ GECE Dániel, szárazajtai (1768–1824) 1792-től a pesti egyetemen folytatja tanulmányait, 1798-ban végezte el az orvosi szakot, 1799-től visszatér szülővárosába Marosvásárhelyre. Rövid ideig ő is közvetített a pestiek és az erdélyiek között.

történő kinevezéséhez. Aranka elégedetlen Veigand könyvvarussal, aki a társaság munkájából fél év alatt mindössze 12 példányt adott el, ezért Schedius gondolkodjon azon, hogy miképpen lehetne újabb személyekhez eljuttatni a sokak által várt kötetet. Sajnálva tapasztalják Marosvásárhelyen, hogy a Magyarországra kijuttatott könyvek példányaiból a társaság jötevői közül sokan még mindig nem részesültek.

A Schedius válasz ismeretlen, mint az azt követő újabb Aranka levél is, noha a társaság 1797. november 8-i jegyzőkönyvében nyoma van annak, hogy Aranka újra írt Schediusnak.²⁰

Aranka távol Pesttől és Budától szemmel láthatólag elégedetlen Schedius közreműködésével, s különösen a levelező társaságnak teszi szavá, hogy az első megjelentetett kötet sajnálatos módon nem jutott el a címzettekhez, s ezért elsősorban Schediusra neheztel. A kisebbik Teleki Sámuel fiú, Ferenc nevelője Ocsosovszky Pál²¹ — aki szintén gyakorta utazik Bécsből Pesten át Marosvásárhelyre — így referált a Schediussal folytatott beszélgetéséről: „*Prof. Schediussal tsak ugyan találkoztam és az Erdélyi dolgokról sokat beszélgettem. Ennek az Urnak a Méltóságos Ur és az egész Társaság erántt valo tisztelele leg tiszttabb, az akaratja leg szentebb, és tüze a leg forrobb. A mibenn még eddig hátra maradottnak látszott, azt nem tsak annak a környülállásnak kell tulajdonítani, hogy Magyar Országonn az efféle társaságbéli dolgok sokkal kényesebb lábonn állanak mint Erdélyben, s különössen nékie sok oka vagyon a Maga lépéseit vigyázva tenni, hanem annak is főképpen hogy ugyan azonn egyy dologbann különböző rendeléseket is vévén, a mint azt a Méltóságos Ur maga is tudja, nem tudta magát mihez tartani, de ugy tapasztalom, hogy igen világosodott már a dologban. Most dolgozik a Pesti Német ujságnak jobb lábra valo állításán . . .*” (Béts, 22. X. br. (december) '797.)²²

Az ifj. Teleki Domokos — Aranka véleménykülönbséget láttuk; Schedius Lajost — mint köztudott — a Martinovics perben halálra ítélte Őz Pállal folytatott barátsága — nem könnyítette meg helyzetét, a rá esett gyanú következtében a nádor alig tudta megakadályozni felfüggesztését állami állásából, s éppen politikai szempontból aligha volt szerencsés megoldás Schediust választani a társaság pesti képviselőjének vezetésére.

1797 végén 1798 elején mintha elnémult volna Schedius, Méreyt végül is nem sikerült az eredeti terveknek megfelelően szorososan a társulathoz kötni, Gecse Dániel vállalt ugyan alkalmi közvetítést, de tanulmányai befejezéshez közeledtek és ő is készült vissza Erdélybe, szülőföldjére. Aranka némi ingerültséggel írta Kovachich Marton Györgynek: 1798. február 28-án „*Prof. Schedius ur egy tavali tudósításában azt írta vala, hogy Budán, Pesten egy néhány jo urakkal, kik között a tek(íntetes) urat is megnevezte, egybe állottak a nyelvmívelő társaság segítségére. Hát mit csinálnak a tek(íntetes) urék? Másoktól jött tudósításunk, hogy kész munkát is küldettek ahoz az*

²⁰ JANCsó i. m. 252.

²¹ OCSOSOVSKY (Otsowszki) Pál nevelő. 1796 decemberétől 1797. szept. 5-ig több ízben részt vett a társaság ülésein. Arankával Bécsből levelezést folytatott.

²² Néhány levele (az idézett is) Jancsó Elemér hagyatékában.

urhoz, hogy nekünk küldje be; de még semmit nem láttunk arról, se (nem) tudósított, hogy kiknek küldötte meg a munkát. . . ’’²³

De Schedius mégsem volt teljesen passzív, hiszen Bécsből Engel Keresztély (Christian)²⁴ arról tudósította a társaságot, hogy Schedius úr utasítása szerint a Bécsbe küldött példányokat kiosztotta a megnevezett személyek között. A társaság a jegyzőkönyvbe rögzítette: „Köszöntessék meg s mivel Schedius ur még ezekről nem tudósította a társaságot: kérettséék, hogy a többeknek neveket is ne sajnálja megírni, akiknek adott.’’²⁵

A nehézségeket az is fokozza, hogy nem minden postán küldött levél ér célba. Schedius sem kap idejében értesítést arról, hogy az Erdélybe küldött Vizer kanonok²⁶ és Kiss János munkái beérkeztek-e? (1.6. sz. levél). E levélből tudhatjuk meg, hogy éppen a Schedius közvetítése nyomán kikhez jutott el már a társaság első munkája. A 7. sz. levél is jelzi, hogy Schedius milyen magyarországi kiadványokat küldött Erdélybe. (1798. május 24.)

Aranka a levélre július 2-án válaszol (ez is elveszett!), de a levelek közben keresztezik egymást, hiszen a július 3-i Schedius levél szerencsére itt olvasható. (8. sz. levél.) Ez a levél bizonyítéka annak, hogy nemcsak a Pest és a Marosvásárhely közötti távolság, hanem elvi nézetkülönbségek is nehezítik a zavartalan együttműködést. Abban sem értettek egyet, hogy kikhez kell eljuttatni a társaság nyomtatásban megjelent első munkáját. Ismeretlennek vagy olyanoknak, akik a társaság létezéséről nem hajlandók tudomást venni — semmiképpen, véli Schedius, Aranka viszont azon a véleményen van, hogy lehetőleg mindenkihez, akit érdekelhet, vagy aki akár e kiadvány révén a társaság jövőbeni tagja lehet. Aranka ismételten kifakad, ezúttal a kiadványért lelkesedő, annak kézhez kapását visszajelző Fekete Jánosnak: „Prof. Schedius Ur levelét ma vettem, jelenti, hogy Nagysádnak megadta a Társaság Munkája első Darabját. Látyja Nagysád! Harmad-szori és szép, de kemény kifejezésű kérésére a Társaságnak 16 Holnap máilva tudjuk azzal az urral megadatni csak Nagysádnakis; más jo Barátainak se adta meg a Társaságnak, Főfő Uraknak is Asszonyoknak, s a Társaság becsülete ártatlan szenved. . .” — írta Marosvásárhelyről 1798. július 14-én.²⁷

Ekkorra azonban már Aranka is visszavonult a társaság vezetésétől, lemondott a titoknoki hivataláról, Schedius Lajos idejét pedig egyéb feladatok töltötték ki. Mégis: a majdnem két év sűrű levélváltása — a nehézségek, az ellentétek ellenére is jelzi, hogy Magyarország és Erdély tudósai akár e levelezésen keresztül is közelebb kerültek egymáshoz. Közelebb hozta őket a marosvásárhelyi „kicsiny próbatársaság” — mely figyelembe véve a társaság bécsi, magyarországi, németországi kapcsolatait — messzire sugárzott ki, hozzájárult a korszak szellemi termékeinek a

²³ Figyelő, 1878. 150. Eredetije az OSZK Kézirattárában (Quart. Lat. 43/XIV. k. 63.)

²⁴ ENGEL János Keresztély (Christian) (1743—1814) Bécsben az erdélyi kancellárián dolgozott. Magyarország és Erdély történetével foglalkozott, a nyelvészet és a klasszika filológia is érdekelte. Szász történétíró, a társaság tagja.

²⁵ JANCSÓ i. m. 261.

²⁶ VIZER Ádám János (1743—1803) bölcséleti és teológiai doktor, pécsi kanonok, egyetemi tanár, a püspöki könyvtár igazgatója.

²⁷ Aranka levele Feketéhez, 1798. júl. 14. (Lelőhely: MTA Kézirattár, levelestár.)

cserejéhez, egyengette az utat a tudományos eredmények széles körű megismertetése felé.

Az itt közölt levelek sorrendje:

- 1) ifj. Teleki Domokos Schedius Lajoshoz, 1797. jan. 25.
- 2) Aranka György és a társaság levele Schediushoz, 1797. kelet nélkül (május 6.?)
- 3) Aranka és a társaság Schediushoz, 1797. júl. 22.
- 4) Schedius Arankához, 1797. aug. 20.
- 5) A társaság Schediushoz, 1797. szept. 4.
- 6) Schedius levele Arankához, 1798. máj. 2.
- 7) Schedius levele Arankához, 1798. máj. 24.
- 8) Schedius levele Arankához, 1798. júl. 3.

A meglévő foghíjas levelezés darabjaiból és egyéb források alapján szinte hiánytalanul megállapítható a hiányzó, elveszett vagy még lappangó levelek listája. Ezek tételes számbavétele előre vetítheti, hogy további kutatások során — szerencsés esetben milyen levelek felbukkanására, előkerülésére lehet számítani. Ez utóbbi levelek száma nagyobb:

- 1) Aranka levele Schediushoz, 1797. márc. 26. (Forrás: Jakab Elek: i. m. 54. l.)
- 2) Schedius levele Arankához, 1797. ápr. 18. (F: itt közölt 2. sz. levél.)
- 3) Aranka levele Schediushoz, 1797. júl. 4. (F: Jakab Elek i. m. 54. l.)
- 4) Aranka levele Schediushoz, 1797. júl. 17. (F: 4. sz. levél.)
- 5) Aranka levele Schediushoz, 1797. júl. 29. (F: Rohonyi Zoltán: Aranka György levelezése. Államvizsgai dolgozat. Kolozsvár 1966. 187. l.)
- 6) Aranka levele Schediushoz, 1797. nov. 8. körül. (F: Jancsó Elemér: i. m. 252 l.)
- 7) Schedius levele Arankához, 1798. márc. 24. (F: Sándor Imre i. m. 130. l. 788. sz. tétel.)
- 8) Aranka levele Schediushoz, 1798. ápr. 18. (F: 6. sz. levél.)
- 9) Aranka levele Schediushoz, 1798. május 17. (F: 8. sz. levél.)
- 10) Aranka levele Schediushoz, 1798. jún. 2. (F: 6. sz. levélben Aranka jegyzete.)

A 6. sz. levélben Schedius említést tesz egy Arankához, 1797. május 19-én írott leveléről, de ez valószínűleg elírás, azonos lehet e levél az itt közlésre kerülő május 20-i levéllel.

A meglévő és a hiányzó levelek együttes listája azt igazolja, hogy Aranka jóval többet írt, mint Schedius, ő volt a kezdeményező, és szerette volna, ha Schedius aktívabb és rendszeresebben számol be a Magyarországon, s főleg a Pesten és Budán végzett munkáról. A végső eredmény szerényebb annál, mint amire Aranka számított. Láthatjuk: Aranka türelmetlenül sürgette Schediust a munkára, ő viszont más irányú elfoglaltsága miatt lassúbb, s olykor-olykor késlekedik a válasszal is. Igaz, sajátos helyzete is óvatosságra inti. Mégis végzett munkáját nem lehet eredménytelennek minősíteni. Egy kritikus korszakban egyik fontos összekötő volt a magyarországi tudósok és a Nyelv-mívelő Társaság köré kapcsolódó erdélyiek között. Ezt Aranka sem felejtette el, s amikor később Schedius megszervezi és kiadja a már említett német nyelvű magyarországi folyóiratot — néhány társával előfizetőként támogatja Schedius munkáját.

I.

Ifj. Teleki Domokos levele Schedius Lajoshoz

Nagy Érdemű Tudós Professor Ur!

Az ide zárt in Authentica Copia Petsét alatt ki adattatott Extractussából az Erdélyi Magyar Társaság Protocollumának meg fogja az Ur látni: hogy azon tisztelt Társaság minémű bizodalommal hitt meg légyen engemet, a' maga dolgainak Magyar Országon lejendő elő mozdítására, és itten lejendő el rendeltetésére nézve. Az Ur Professor Ur külömben is a' Társaságnak már egy érdemes Tagja lévén. kinek Tudományától, és igazi Hazafi indulatjától a' Társaság magának sokat ígérhet: én általam most különös bizodalommal és szívességgel arra kérettetik, hogy azon Társaságra nézve, annak Magyar Országon lejendő gyarapodásáért egy kis Hazafiui fáradságot végyen magára, és azon Társaságnak Magyar Országon Feő Correnspondense, és mint egy Secretariussa légyen.

Ezen fel vállalandó hivatalja az Urnak főképpen abban fog állani, hogy a' Magyar Orzági Membrumokkal Correspondeálván, a' tőlők magához küldetendő minden Munkákat akár Manuscriptumban, akár Nyomatásban; nem külömben a' bé küldetendő természeti Productumokat, Mesterségi darabokat Pénzket kezéhez vegye 's azokról Protocollumot tartván, azután bizonyos alkalmatosság által Marus Vásárhelyre a' Társaság Feő Secretariussához bé küldesse. Hogy továbbá az említetett Feő Secretariussal mindenek eránt Correspondentiában légyen és a' Társaságnak magára bizottandó Commissiót véghez vinni ne terheltelessék, és hogy végre, az Pesten és Budán lakozó Munkás Tagokkal egyesített igyekezettel azon Társaság Czeljének (a' mely is a' Tudományoknak nevedése 's az Nemzeti Originalis és Solida Culturának és az Atyai Nyelvnek terjesztése:) elő mozdítása végett munkáldojanak, a' magok tudományos Munkáik iránt Concertálgassanak, 's minden bé jövő Ujj Munkákat a' magok vizsgálásainak alája vessenek, 's azoknak Erdélybe küldések alkalmatosságával azokról való Opiniójikat is közöljék.

Pest 25^a Januar 1797.

Ifj. G(rof) Teleki Domokos s.k.

Adnexa Instructis

A Társaságnak Tagjai Classisokra lévén osztva a' mellyek

- 1.° A jöltévő és betsülletből való Tagok (Benefactores et Membra honoraria:)
- 2.° A Munkás és Rendes Tagok (:Activa et Ordinaria:) vagyis a Helybéliek
- 3.° A Munkás Rendkívül való Tudós Tagok
- 4.° A' Correspondensek.

A jöltévő betsülletből való Tagok azon ajánlást szokták magokra venni, hogy a Társaságot esztendőnként bizonyos meghatározott Summa Pénzek fogják elő segélleni szükséges költségeiben, kinek kinek az ígérete az Társaság Perceptoránál egy Protocollumban fel iratik, a' melyből a' Magyar Orzági Tagoktól tett Igéretnek ki fognak irattatni, és a' Feő Correspondens Urral közöltetni; melly szerént az ezektől ígért Summákat esztendőnként szükséges léssen erga dandam quietantiam²⁸ által venni 's Erdélybe küldeni, ismét erga quietantiam a' Secretario Primario extrandam.

A' Munkás és Rendes Helybéli Tagok representálván a' Társaságot mindent Tudósításokat a' Feő Titoknoknak Adresse alatt azon Társasághoz sub Compellatione Tudós Magyar Társaság! kel utasítani, és a' Társaság dolgaiban innen kel tsak utasítást várni. A' Társaság Leveleinek pedig tsak úgy lejend ereje: ha azt a' Preses vagy Vice Preses és a' Feő Titoknok subscribálja; és az elsőbkek petsételik.

A' Munkás és Rendkívül való Tudós Tagok a' Társaságba azon ajánlások mellett vétetődnek fel, hogy a' Tudományok valamellyik ágában való Munkáldojások által, és bé küldendő apróbb és nagyobb munkátskáik által fogják a' Társaságot elő mozdítani ezeknek a' requisituma az:

²⁸ nyugta ellenében

Hogy esmeretes Tudós Férfiak légyenek; Ezekkel szükséges Correspondentiában lenni 's őket magokra vett Hazafi ajánlásoknak tellyesítésére ottan ottan serkentgetni.

A' Correspondens betsületből való Tagok azok, a' kik a' Társasággal ugyan nexusban és Correspondentiában vagynak, de még magokat sem Tudományok vagy közhasznú ígéreteik által még érdemesekké nem tették annyira hogy a' Munkás Tudós Tagok közzé bé vétetődjenek, sem a' rendes öt Forintnyi bé avató Pénzen fejjül tetemes segedelmet nem adtanak arra, hogy a' Jóltevők közzé irrattassanak.

Ezen Correspondens Tagokkal ha ők előbb írnak vagy tudósítanak illő leveledzeni, 's a' tőlők bé küldendőket köszönettel által venni.

Vagynak még a' Társaságból interessalt más Individumok is: azok t.i. 1.^a a' kik nem Tagjai ugyan a' Társaságnak de Jóltevői, ilyenek az Uri 's Nemes Renden lévő Hazafi indulatú Aszszonyságok, és az ilyenek volnának az oly jó Hazafiai a' kik bár sem Hivatalbéli Characterekre, sem Rangokra, sem Tudományokra nézve mint Tagok fel nem vétetődhettek, de a' Társaságnak hasznos elő segillői. Ezeket olykor olykor a magok kegyes ígéretekre kell emlékeztetni. 2.º Azok a' kik a' Társaságnak ki adandó Munkáira darabonként I. Rh[énus] Forintot praenumerálnak.

G. Teleki s.k.

2.

Aranka György levele Schedius Lajoshoz

(kelet nélkül. 1797.) [május 6?]

Kedves Tekintetes Professor Ur, Drága Barátom Uram!

Április 18^{dikán} írt betses válaszsát a Tekintetes Urnak a közelebbi Postával örömmel vettem. Nagy ajándékkal ajándékozott meg a Tekintetes Ur engemet: midőn a Társaságot egy olyan Tudos és Jó szívű Titoknokkal; engemet pedig maga hitelével s újabb Barátságával ajándékozott meg. Sietek a tekintetes Urat röviden utasítani: Szinte várván Groff Teleki Domokos Urat; azután tudósítani fogom ha mikről még kívántatni fog. Úgy vevém észre hogy a Tekintetes Urral az a Protocollum melyet által adtunk volt Gr. Telekinek, még nem is in extractu, hanem tsak egy részibe Közöltetett: leg elébbis ide Zárom annak ki hagyott részit. Ebből meg láttya a Tekintetes Ur: hogy a Társaság organizálva van: s egy ujj organizatio nem egyéb hanem tsak nyughatatlanlás. És ez az el titkolás, mely a már ez előtt közlött Protocollum darabjával a Végin éppen ellenkezik: ujj szeget ütött a fejembe. Közlem másodsor a Társok neveit, a mint az a Groffnak által adatott volt; hogy akit a Társaság nevébe maga hitelével meg ajándékoz annak kezibe adja. Ez is zavarba hozatott. Ez jele bizonyos organizátlanlásnak az igaz: de nem a Társaságba, hanem bizanyas fejekbe; ki felel rola hogy a ros szívekben is meg nintsen? Aki egy ilyen köz hasznu Haza s annak Felséges Királya betsületére szolgáló igekezetnek Terhét hordozza; annak tudni kel, tudja is és érezte; egy olyan jo szívű Király Hazájához hív. Tudos Hazafinak pedig mint a Tekintetes Ur, szükséges igen jól meg érteni: hogy ma lehetnek olyan láthatatlan fejek, kik a rosz Principiumakat terjeszteni kívánnák. Ezek, ha vagynak, úgy organizálnak egy Társaságot, a mennyibe rajtok áll: hogy az által mindent terjeszthessenek s magok és Barátaik bátorságban maradjanak. Melyre a Társaságban nem kel egyéb, hanem egy helybe valo Praeses, aki semmit ne tsinályon; egy bizonytalan név és Szám nélkül valo Társaság, mely a jó és ros széltől egy aránt hordoztatik, és számadásra nem huzattathatik; és egy Diplomatica vagy Dicasterialis forma, mely a Praesest és Titoknokat bátorságba tégye a ros sz esetekben. Ez lehet annak az némely fejekben levő ujj Organizationak következése: melyet a Tekintetes Ur tudom úgy nem kíván, mint én hogy nem kívánok. Azért ezt ebbe hagyam. Már kedves Tekintetes Ur mit gondoljak, mikor azt látam, hogy a Protocollum meg tsonkítva; a Társok nevei meg zavarva, és haszon vehetetlenül közöltettek a Tekintetes Urral; mikor ujj Organizatiot, Praesest, nagy Gyüleket, Dicasterialis formalitásokat pengetnek, a Darabok árrát egy egy forintra akarják emelni; mikor látam a Tekintetes Ur Instructioját, hogy egyedül maga neve alatt írni, és hanemha a Társaságtól magától

autentizáltatott utasítást el venni, ne merészelyen, midön még eddig már fél esztendeje a Társaságnak Nemes Magyar Országról nem jelentetik sem egy baráttya, sem egy munkás vagy Segilő Társa, sem pénz sem Czikkely nem jö. Harmad napig lettem volna Pesten, vagy Posenba, és én nyomát mutattam volna: és ezek egygyenként a Társaságtól mind ellenkező képpen is vagynak meg határozva. A Tekintetes Ur jó szívére bízom: ítélje meg s Vesse össze kivált a Mái Környülállásokkal, és a Társaság javával ezeket! Leleket kívánok hozzá a Tekintetes Urnak! ama Kegyelmes Fejedelmünkhöz, Nemes Hazánkhoz, s annak Constitutiojához; és a Társasághoz való Tiszta Hűségnek Lelkét. Melléje tészem áldásaimatis; és Groff Teleki Domokos Ur Vállasztását a Tekintetes Urban ezennel, még ő Exc[ellentiá]ját a Tekintetes Ur a Magyar Nyelv mívelő Társaságnak; az én képemben Titoknokja, Vezére, gyarapítója, oltalma, Senkitől a Társaságból Mástól Semmi parantsolatot, vagy utasítást ne kérjen, és ne végyen, hanem Méltóságos Gubernátorunk Excellentiájától, s utasítást tőlem az az Excellentiája és Társaság akarattját általam.

Én a Politicumában a Társaságnak tsak ő Excellentiáját tudósítam; a többiben a Társaságatis. Ezen Levelemnek Mássát is, tsak annyiban közlem a Társasággal, a mennyiben a Tekintetes Ur meg erősítettetisit illeti a Titoknaki Hivatalban. Szerezzen a Tekintetes Ur jó Barátokat, Segítő és Munkás Társakat a Társaságnak; küldjen nekünk bé tikkelyeket, elébb két három jó Baráttyának s Barátunknak vélekedését vévén rola, s illendőképpen el készítvén; és ha mi gyül Pénzt is. A Postája s iratás költségeit huzza ki. Ennek a Társaságnak tzélya tsak az: hogy a Magyar Nyelvnek világot adjon; a Fejedelem és haza betsülletére. Betsülletkeresés, pénz gyűjtés töllünk távol vagyon s az Igazgatás dolga. Ezekből úgy vélem fogja a Tekintetes Ur betses Levelére az én Válaszamat érteni. Pontonkint szoktam én is válaszolni, de most a Titoknoksági Lelket akartam a Tekintetes Urba által önteni. Az Isten Segílye; igyekezzék nekünk munkákat küldeni minél hamarább. A Darabok mellett maga a Tekintetes Ur ott lévén Pesten, Budán, Nem tartam szükségesnek jelentő Leveleket küldeni. A kik távol egy helységben vagy Vármegyékben laknak, azoknak tsak egygyet kel küldeni, az könyveket egybe kötvén s melléjek tévén. A példáját ide zárom. Ide Zárok valami kérdéseketis melyek most kezünk alatt vagynak; méltóztassék Tudos Urakkal közölvén, tudósítását rájok el küldeni. Méltóságos B. Pronyai Sándor Urat tisztelem, kérem ezen Levelemet ne sajnálja a Tekintetes Ur meg mutatni de másnak senkinek sem; hanem tartsa meg. Tisztelem Kovachich Urat köszöntöm, betses nevét a maga Levele vagy Munkája alatt szeretném látni. Mi a Tekintetes Urat egyedül is meg hisszük. Ajánlom magamat drága barátságába, és leg előbb is arrol valo tudósítását hogy ezen Levelemet vette é, el várván nagy Tisztelettel vagyok a Tekintetes Urnak

alázatos szolgálja

Aranka György

Még csak ezt teszem hozzá. Úgy vegye a Tekintetes Ur: hogy a jó szívű Gr[off] Teleki Domokos Urat semmiben a mondottakban nem vádolom. Esméretesebb mindenek előtt, mintsem olyan illetlen vád legkissebbenis hozzá méltán férhessen. De azt sajnálom hogy annak az Urnak szép Elméje mások planumának rossz következéseit által nem látta. Az e'féle rossz következésű dolgokban pedig, az okosság Regulája az: mindent a mihez gyanu fér, el kell távoztatni; 's csak igen tiszta és bátor lépéseket kell tenni.

Aranka

Esmét. Egy forintal tellyességgel nem akarunk praenumeráltatni; a munka annyit nem ér, s mi csinálni nem akarunk. Ha ki jól tévő akar lenni; mint jól tévőnek öt forintal azt a becsületet megvenni pedig; elég olcsó dolog; ha többet ad, elkell venni. 2^a May. Hirét hallván hogy érkezik Groff Teleki Domokos Ur tartoztatám Levelemet. Elis jöve, de ittis várám 's nem beszélheténk, nem egyezheténk. Egyszer röviden találkozáván azt kéré hogy a Relatioját ereszszem a Társaság eleibe. De ő maga nem a Társaságnak vagy nekem, hanem a Méltóságos Gubernátor Ur Excellentiájának adván bé egyenesen; s Exc[ellentiá]ja tisztán úgy adván nekem által hogy jól nézzem meg, s' ha úgy itilem ne eresszem a Társaság eleibe; énis meg olvasván, ő Excellentiáját tudósítám hogy nem közölhetem a Társasággal, sok kedvetlen dolgokra néve. Ezt meg mondván ő Nagyiségának haragvék, meg fenyegeté a Társaságot, hogy semmi nem lessz belőle. De én azzal nem gondolék semmitis. Elsőben azért, mert a mit magának nem akarok mondani, az ő Nagy[is]ága becsületit féltem. Másodsor azért mert ha az Isten akarja a Társaság fenn áll

ezután; eddigis voltak körmösebb ellenségeis. Főképpen pedig, reménlem hogy lassan lassan meg egyezünk nem sokára.

Ide zárok I. Valami tsekély Verseket. Ha jonak itilik az Urak ki kell nyomtattatni. Ha a' Typographus a' maga költségén ki nyomtattya, jo: hanem? A budai s' Pesti Ujjság iroknak kell által adni, s' a' Bécsi Ujjság Iroknak is fel kell küldeni.

2. A' Társaság' első Rajzolatját. Az az Országos Társaság fenn akadván Erdélybennis mint N[emes] Magyar Országon, hogy örökösön Némoba (?) ne mennyen annak nyomán és formájára kezdődött ez a' mostani, de fizetés nélkül. Lassanis mehet azért, de meg erősödik ha Isten engedi. Csak igyekezzünk, de nem a' Planumokonn, ha nem olyan 'Czikelyeken, melyek a' Haza előtt becsületet érdemellyenek, és mellyekkel a' szükséges Segedelmet meg nyerjük.

NB. A' Postát fizesse az T[ekintetes] Ur a' Társaság erszényére.

Aranka

3.

Aranka György és az Erdélyi Nyelvmívelő Társaság levele Schedius Lajoshoz

M[agyar]Országi Titoknok Professor] Schedius Urnak
Tekintetes Professor Ur,

Érdemes Tudos Hazafi, meg hitt Barátunk!

A' Magyar Nyelv Mivelő Társaság M[é]l[et]s[é]g[is] Groff Camerarius Ifj. Teleki Domokos Urnak, mint az XX'dik Gyűlése Jegyző Könyve mellett meg hitt Biztosságának a' közelebb múlt Sz[ent] Ivány Havának 20dik napján bé-adott Tudosítását a' mellé zártokkal együtt vévén, és azt egymás után három Gyűlésben Köz Tanátskozás alá eresztvén, úgy talállya: hogy annak rendi szerént a' ditsért Groff jelenti.

1. Hogy a' Tek[éntetes] Professor Urat a' Társaság nevében a' Társaság meg hitt Fő Leveledzőinek meg hivta, ki Nemes Magyar Országon az itt lévő Rendes Titoknok képit viselley mindenekben, és a' Tek[éntetes] Ur azt a Hazafi Szivességét mutatta a' Társasághoz, és az Hivatalt el fogadta. Jelenti

2. Azokat a' Rendeléseket, mellyeket a' Tek[éntetes] Urnak adott. És

3. A' Társaságnak el rendeléséről (: Organizatiojáról) némany gondolatait közölvén, azokat kéri helybe hagyatni. Mellyeknek rendiben a' Társaság jelenti a' Tekintetes Urnak

az 1re Hogy a' Társaság a' Tek[éntetes] Urnak meg hívatatását, és a' Tek[éntetes] Urnak maga ajánlását mellyel azon kívül a' Tek[éntetes] Ur azután a' Rendes Titoknokhoz eresztett levelében is meg ujjított nagy örömmel el-fogadta; és a' Tek[éntetes] Ur Szeles Tudományát Hazájához valo buzgóságát, a Társasághoz valo hajlandóságát, 's ennek Tagjaihoz valo Szeretetét; nevezetesen pedig a' K[irályi] Felsőghöz, és Haza Törvényes Constitutiojához valo tiszta hűségét esmérvén: azokra nézve a' Társaság dolgainak Nemes Magyar Országon az itt lévő Rendes Titoknok képében léjendő folytatását a' Tek[éntetes] Urnak atyafiságosan ajánllya. És a' Társaság Rendes Elölülője Nagy Méltóságú K[irályi] Kormányozo Urunk Ex[cellentia]ja Rendeléseit 's a' Rendes Titoknoknak a' Társaság Nevében tejjendő utasításait szabván a' Tek[éntetes] Urnak az elé fordulando kérdésekben utasításul: ezennel a' Társaság Szerentséjét annyiban a' Tek[éntetes] Ur tanult kezeibe le-tészi. A' mi a' többit illeti u. m. a' 2dikra és 3 dikra A' Társaság ezt kívánnya a' Tek[éntetes] Urnak atyafiságosan tudtára adni, hogy ez a' most fenn álló Társaság, még most nem lehet az az Országos Társaság, melly az N[emes] Ország Rendeitől a' helybe hagyás véget a' K[irályi] Felsőgh eleibe terjesztetett, és a' bővebb vizsgálódás véget a' Tek[éntetes] Rendeik eleibe vissza eresztetvén még függőben vagon; hanem annak nyomán és formájára ugy indítatott meg Különös Hazafi igyekezetből, hogy ez által mintegy eleven példa és proba által meg mutattassék mind az, hogy annak a' Hazafi Társaságnak gondolattya lehetséges; mind az, hogy a' Hazának és Nemzetnek hasznára 's betsületére szolgálhat; a' rossz és ujjmodi Igazgatást és Haza Törvényes alkotását érdeklő

gondolatoktól pedig épen távol vagyok; és semmire egyébire nem tzelez csak Nemzeti Nyelvünk pallérozására 's annak világnak nevelésére, oly véggel hogy az a' Szerentséje lévén, és folytába indulhatván, majdn midőn az Országos Társaság a Felsősegek által meg erősítetik, akkor az egyszéribbe késszen is légyen; ez a' fenn álló Társaság tsak szükséges költségekkel segítetvén, és illő tulajdonságokkal (:attributumokkal:) ruházttatván fel. Melly tulajdonságokat most a' Társaság maga magának nem vehetvén s' nem adhatván: önként következik mind az hogy ez a' Társaság még most sem valami úgy nevezett Dicasterialis és Diplomatica tökéletes formát, millyenről némellyek még most sietve gondolkodnak illendöül nem vehet; mind pedig az, hogy azért mind az által a' mint némellyek helytelenül vádollyák Rendetlenségbe (:Organizatlanságba:) nintsen. Mellyet bizonyít az: hogy jollehet a' szükséges költségek a' Személyes Jol-tévők ajánlásoktól függvén, és ezért sem a' Társaság Munkáinak ki adása sebessen nem folyhatván, sem az Érdemes Munkás Társok meg nem jutalmaztathatván lassan haladhat is; mindazonáltal minden dolgai tökéletes rendben vagynak, és illő rendel folytatattanak.

Ezekre az említett környüállásokra nézve, a' Társaság fenn említett Biztossának jo Tzéllal tett Rendeléseit, és gondolataik ditséri ugyan, de jol meg-fontolván most azoknak hasznokat nem kívánnyia venni. Hanem a' Tek[éntetes] Urat, a' Társaság Rendit állapottját, természetit, a' ki adott Munkából, 's a' R[endes] Titoknok által közlött XXdik Jegyző Könyvből bőven megérthetvén, továbbá mint fellyebb, a' Rendes Elöl Ülö Ur Exc[ellentia]lja Rendeléseire 's a' R[endes] Titoknok világoztásaira utasittya. Kérvén tellyes bizodalommal hogy a' melly mozdulásokat, lépéseket a' Tek[éntetes] Ur eddig reménysége szerént a' Társaság dolgaiban, nevezetesen azokban a' mikre a' R[endes] Titoknok által meg taláttatott, tett volna a' Társaság betsületére, és előmenetelére; azokról a' Társaságot minél előbb tudositani ne sajnállyia u.m. A' ki küldött első Darabból mellynek első kéztől ki szabott árra 25 Xr. (krajcár) a' Könyv árros hányat adott el? A' Tek[éntetes] Ur kiknek szolgáltatta kezekbe? Jol tévőket, Munkás Társokat mind távol, mind kivált helybe Pesten és Budán, kikkel a' Tek[éntetes] Ur maga magát segíhesse, és a' kikben a' Társaság bizodalját vethesse kiket szerzett, és mi haszonnal? Betses Válaszját Atyafiságos bizodalommal el-várjuk.

M|aros|Vásárhely a' Társaság Gyűléséből Sz[ent] Jakab havának 22dikén 1797.

4.

Schedius Lajos levele Aranka Györgyhoz

(Pest)

Tekéntetes Királyi Assessor Ur

Kedves, Drága Barátom Uram!

Gyakran barátságos Leveleit az Urnak vettem ugyan mindenkor, de válaszat azokra halasztottam eddig, részszerént számtalan és felettébb terhes Tiszti foglalatosságaim miatt, mellyek még az Oskolai esztendő közel végén annyival is inkább szaporodtak; részszerént pedig azért is, minthogy Tek[intetes] Ur tulajdon tudositásának béklyesedését (?) mind ekkoráig tellyes bizodalommal remélyvén, ezen Fő Correspondensségre választásomnak M[é]||t[os]||g[os] Gubernátor Ő Exc[ellentia]lja helybe hagyását várva vártam, óhajtottam is (: a Tek[éntetes] Ur Szavaihoz képest:) Ő Exc[ellentia]ljának kegyességétől, hogy engemet ebbéli hivatalomról és saját bele edgyezéséről bizonyossá tenni méltoztatna. De hogy további késedelem által ne talán-tán akadályoztassam a N[emes] Társaság dolgainak gyors Folyamattját, és hogy az itteni környüállások nem tudása újabb zürzavarokat ne okozzanak az Urnak, leg alább azon kérdésekre való lehetséges Feleletemet továbbá nem halasztom, mellyeket gyakran tenni méltoztatott a Tek[éntetes] Ur.

I.^{sol} is pedig, Junius 27dikén és ismét July 24^d Napján tartott Gyűléseiben meghatározott Végzéseit a N[emes] Társaságnak, kirendelt utasításom gyanánt veszem fel, mellyekhez mind addig fogom

magamat tartani, még azokat maga a Társaság meg nem másítandgya, és lett változásokról tudósítani nem fog. Nem türhetem mindazon által, hogy ezekre nézve súlyos gondolattyaimat és forró kívánságaimat ki ne nyilatkoztassam, annál nagyobb bizodalommal remélvén, hogy azokat emberül fontolóra vévén a N[emes] Társaság, óhajításom szerént mentül előbb való szükséges véghez vitelét azoknak, minden késedelem nélkül siettetni fogja. Azért ne terheltelessék kérem megfontolni hogy:

1/ször. Minden, de főképp azon Számos Rendelése által, melylyeket az Ur leg utolsó betses Levelében 29 July velem közleni méltoztatott, valóban igen is nagy és súlyos Terheket vetett vállaimra a Társaság, a mellyeket én mindazonáltal édes Hazámhoz viseltető forró Szeretetemtől és tiszta buzgóságomtól ösztönöztetvén Szives örömet magamra válalnék, hogy ha azoknak kívánságom szerént rendesen eleget tehetnék; De igen is látom és tapasztaltam a lehetetlenségét annak, hogy azokat illendőül viselhessem a nélkül, ha tsak a Társaság edgy alkalmas Segédet hivatalképpen mellém nem rendel, és mentül előbb meg nem hiv, a kivel a Társaságnak reám bizott dolgait, és ebbéli Tiszti terhes Munkáimat meg oszthassam. Erre pedig mindigárt leg első Levelemben szívemből ajánlottam a [Tekéntetes] Urnak Barátomat Mérei Sándor Urat, edgy érdemes, ifju, de buzgó és tanult Hazafiját, a kinek különös Johatóságai és Nemes Szive a Társaságnak jövendőbenis nagy hasznára s diszére szolgálhat. Vetheti is a Társaság tellyes bizodalját benne.

2/szor. Azt kívánnya töllem a N[emes] Társaság, hogy T. Benedek és Dr. Földi János Urakat a Munka első Darabja megvizsgálásának felvállalására kérjem; De miképp tehessem én ezt, — meg nem foghatom, minthogy ezen érdemes Urak előttem éppen idegenek lévén, és engemet semmiképpen sem esmérvén azt sem tudgyák ki nevében, ki engedelmével, ki hatalmával, és mi okbul és végbül kívánhatok én illyes valamit töllök? — ki tudgya azt hogy én A Társaság Titoknokjának itteni képviselője vagyok? —

Ezt mindennek különösen hirdetni magamról felettébb neveltséges volna — Illendő tehát hogy azon mentül előbb kiküldendő Leveleiben mellyekkel a Társaság Június 24^d napján tartottt gyűlésében minden Társait újonnan meghivni méltán szükségesnek talált, az én Fő Correspondenségre adathassék. Mert tsak akkor közölhetem bátran a Tagokkal mindeneiket, a miket tsak a Társaság kívánand.

II. A mi a Társaság dolgaiban tett lépéseimet illeti: tsak ez, a mit tehettem; 1) a Munkát az (A. alatt) ide zárt Lajstrom szerént tsak a mennyiben az alkalmatosság engedte osztottam ki. 2) Megesmérkedésem néhány Tudosokkal, a kiket a N[emes] Társaságnak mint igaz és buzgó Hazafiakat tellyes meggyőződéssel ajánlani kívánok, Neveiket (a B betű alatt) ide zárom. — Mennyi Nyomatvány költ légyen el a boltban, Veingand urnak (A D alatt való) Jedzéséből ki tetszik.

III. A Munkának megíteltetését igen helyessen rendelte a Társaság, és ebben hozzám mutatott különös Bizodalját szives örömet elfogadni köteleességemnek tartom olly móddal: hogy ezt több tudós Társaimmal és Barátaimmal a jövő holnapnak első napjaiban vihessen véghez, sajnálom felettébb, hogy egész e holnap végéig tartó hivatalbéli sok súlyos foglatosságim a Társaság ebbéli kívánságának most azonnal eleget tenni akadályoztatnak, mert annyira terhelnek, hogy ezel Levelem írására is tsak az éjjéli időt engedték.

IV. Kovachich Úr, híre a IX.^d Tzikkelynek megvizsgálása bizattatik már szinte 6 hetek óta Bétsben, Sopronyban és más helyekett forog, nehezen is fog ezen Utazásból Sz[ent] Mihály havának vége előtt viszsza térni.

V. Már jelentettem Kiss János Nagy Baráti prédikátor Urnak, hogy a Társaság Munkájának kijött első Darabját nékie az első előadandó alkalmatossággal megküldendem, reménylem is, hogy e közel következő Pesti vásárra, nem tsak ő néki, hanem a többi kívánt helyekre is szállíthatom a munkát.

VI. Azon valamely kéz írás megvilágosíttására szolgáló kérdések felől, mellyekről 17^d July irt Levelében Emlékezik az Ur, és a mellyeket hogy Eder²⁹ s Beregszász³⁰ Uraknak is meg küldött légyen, jelenti, semmit sem tudok, kezemhez nem jött azok iránt semmi.

²⁹ EDER József Károly (1760—1810) történész forráskutató, a nagyszebeni szász és a gyulafehérvári levéltár bűvára, a társaság tagja.

³⁰ BEREGSZÁZI (NAGY) Pál (1750.k. - 1828) Összehasonlító nyelvész, keleti nyelveket adott elő az erlangeni egyetemen, később sárospataki tanár. Német újságokban recenzeálta a társaság első munkáját.

VII. Azon helyet, melyet a Tekéntetes] Ur Pray Dissertációjából hoz elő, az (E. alatt) ide zárt lapon különös gonddal saját kezemmel le irtam: De nálunk csak német fordítása lévén meg, csak németül irhattam azt le.

VIII. Az Ur helyes verseit, melyeket a fel ült Magyar Nemességhez irt. Veingand, szembe tűnő Nyerességet nem remélvén belőle, ki nyomtattni nem akarta. Én tehát saját költségemen ki nyomtathattam. Reményem hogy azon Nyomatványok, melyeket belőlök Getse (?) Ur minap a Tekéntetes] Urnak küldött, kezéhez értek.

Egyéb iránt Magamat Barátságába ajálván különös Tisztelettel maradok

a Tekéntetes Urnak

alázatos Szolgája
Schedius Lajos

Pesten, 20^{dik} Aug[usztus] 1797.

5.

Az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság levele Schedius Lajoshoz

Prof[essor] Schedius Urnak 4^a 7^{hr} (szeptember) 1797.

Mái Gyűlésünkbe bé mutatta a Rendes Titoknok az Ur közelebb mult Kis Aszszony Hava (augusztus) 20 dikán hivatally szerént irt Tudositását a mellé zártokkal együtt: melyet a Társaság atyafiságos köszönettel vészen. Az Ur kívánságára a B. alatt ki nevezett Mérei Sándor és Gecse Dániel Urakat a Társaság az Ur segítségére rendeli, és végezte hogy ezennel az iránt azoknak az uraknak is tétessék Jelentés, a mikor és mellyikkel tetszik élni az Urnak közüllök, maga tetzében fog állani. Végeztetett az is, hogy Száldobosi Pap János³¹ Urnak a Társaság Munkáinak ki jött első Darabjából egy Példa adassék: kéretik az Ur, ne sajnálja haladék nélkül megküldeni. A D/ alatt közlött irásából Weingand Urnak, ugy talállya a Társaság: az az Ur magát a Társaság hiv édelmére érdemessé éppen nem kívánnya tenni, hat Honap alatt 12 Példát adván el, s annak esmértetésnek határát csak a maga Pesti Boltya határai közé szorítván; mint ha mind a Társaság igyekezetét szántszándékkal késleltetni, akadályoztatni, mind a munkát régen látni ohajtó Hazafiait meg fosztani, idegeníteni akarná, holott a Társaság tzellyla a volt, hogy az által az Ur által, s általa más Könyvel Kereskedők, és Könyvkötők által a Könyv minél hamarább a Hazába el-terjedjen; és árrát is az első kéztől azért szabta olyan oltson, hogy mind maga, mind mások, az illő hasznot rajta meg nyerhessék, és terjesztésére elevenitessenek. Ez iránt a Társaság, távol lévén, s a környül állásokat nem tudhatván, egyszeriben helyes rendelést nem tehet: azért míg értekeződhetik iránta, bizza az Urra, tselekedje azt a mi jobb: tsak az a Munka abból a mostani fogságából szabadittassék ki, mellybe a Társaság nem Barátaítól tétetett, és tartoztatik.

A Társaság a M[é]l[ő]t[ő]s[é]g[os] Elöl Ülő Exc[el]l[en]tiáját hogy az Urnak irjon meg kérte: de még semmi választ nem vett, és akarattját nem tudhattya. Az eddig esmért Társoknak meg hívásáról a Társaság ugy végzett, hogy ne ujj meg hívás légyen. A ki hirdetésről ugy egyvebekről is igyekezik a Társaság jobb jobb Társainak Vélekedéseket s a M[é]l[ő]t[ő]s[é]g[os] Elöl Ülő Exc[el]l[en]tiája gondolattját is venni. Az Urat is kéri, hogy ne sajnálja vélekedéseit adni rolla: miképpen lehetne a Társaság dolgait s a Darabok esmértetését és el-adását Pesten jobban utba indítani. A Társaság igen ohajtja azt az időt meg érn: mellyben az Urnak, mint meg hitt Társunknak, és az Ur barátságos atyafiságos igyekezte által, több Nemes Magy[ar] Országon levő Tudos Hazafiának is nevezetesen kész Társainknak, ehez a Nemes

³¹ SZÁLDOBOSI PAP JÁNOS eljuttatta a társaságnak nyomtatásban megjelent munkáját (*Hat hangu ének avagy magyar, déák, német, angol, francia s olasz nemzeti beszélgetések*, Buda, 1796.) Cserébe Aranka a társaság munkáját küldte.

Igyekezethez való buzgóságoknak 's a' közjo elő mozdítására fel szánt készségeknek régen várt jeles gyümölcseit szedhesse.

A II.^{dikre} A' kiknek meg adta az Ur az I. Darabot jól esett, és kéretik hogy a' Titoknok által ki küldött Laistrom szerént ne késsék másoknak is ahoz az Adresshez képest, amelyet a' R[endes] Titoknok által küldött az Urnak, vagy a'mint az Ur jobbnak itéli, meg adni és meg küldeni.

A D.) alatt kinevezett Jóltévőkkel és Tudosokkal, mint az Ur írja, esméretes: a' többivel esméretes a' Társaság, bátran meg küldheti az Ur. Nevezetesen sajnállya a' Társaság, hogy Joltevői 's jó és rész-szerént nagy tekintetű Barátai, Gr[of] Teleki Josefne³² Exc[ellentiaja] s mellette az Aszszony Nedeczkiné,³³ Generalis Fekete,³⁴ 's mellette egy Árva; B[á]ró Pronai László³⁵ Exc[ellentiaja] 's Gábor³⁶ Urak 's több hasonló Fő Rendek, a' Debretzeni, Győri; Komáromi Tudosok és Joltévők meg nem vehették.

a' D.) alatt bé küldött Jol tévők és Tudosok neveit szépen köszöni a' Társaság; adjon az Ur mind ezeknek, mind másoknak Darabokat előre, és kötelezze el, vegye hasznokat addig is, míg a' kik hivatalt nem kaptanak, azoknak is a' rendes Levél el küldethetik. Nevezetesen ne sajnállya azokról a' Tudosokrol, kikkel együtt dolgozik, tudósítani: úgy arról is, mit dolgoznak.

a' III.^{dikre} A' Munka meg ítéltetését minél fundamentumasobban újra ajánlly a' Társaság az Urnak. Reménli a' Társaság hogy eddig a' Pesti 's Debretzeni vásárok alkalmatosságával meg küldötte az Ur Benedek és Földi Uraknak is a' Társaság Darabját. Ha nem küldötte volna; kéretik hogy a' jövő Diénes napi Vásárkor küldje meg. Ha az Urat nem esmérük 's azok az Urak; esméretesek (?) a' Társasággal; írjon az Ur a' Társaság nevében, mint a' Rendes Titoknok képében nékiek. Ezeket esméretes atyafiságos készségéhez ajánlván a' Társaság az Urnak, atyafiságos bizodalommal el várja Tudosítását, és a' mikről nem írna is a' Társaság, de maga jonak talál, azoknak is elő mozdítását, és mindenekben a' Társasággal 's R[endes] Titoknokkal valo értekeződését 's egyet értését ajánlly.

M[aros]Vásárhely, a' Magyar Nyelv Mivelő Társaságnak Sz[ent] Mihály Hava (szeptember) 4^{kén} tartott Gyüléséből 1797.

Ugyan Professor] Scheidus Ur]na]k. 4^a 7^{br} [is] 1797.

A' Társaság Leveléből meg fogja a' T]e]k]inte]t]e]s] Ur látni, mind azt, hogy 20^{dik} Aug[usztus], irt Levelét vettem és a' Társasággal közlöttem, mind pedig azt, a' mit az első 3. Pontokra a' Társaságnak végezni tetszett.

a' IV^{dikre} Igen kérem az Urat hogy haza jövén Kovachich Ur, a' Társaság kérésit közöllye, 's azt az Urat nyerve meg.

az V^{dikre} Az Erd[élyi] N[emes] Baráti Pap Kis Jánost, ha esméretes véle a' Tek[éntetes] Ur kedvesen vettem volna ha velem is meg esmértetné közelebből.

az VI^{dikre} Azokat a' Kérdéseket, igen sajnálom hogy elvesztek; most hirtelen nem kaphatom meg; de ha meg találhatom újra el-küldöm. Mert gyönyörködhetik is azokban a' régiségekben az ember: s erejét is meg próbálhattya rajtok. Az Irás egy igen régi Irásokból 1533-ban öszve szedett Munkátska, melly a' Székelyek történeteit Atillától fogva hozza le. Minden külső Authentia nélkül; tsak belső hitelességeiből lehet meg ítélni. Sok derék, de más esméretlen régi dolgok is vagnak benne.

az VII^{dikre} A' Pray helyére Mayerből 's Abulgasiból tett világositást szépen köszönöm. Még eggyel fárasztam: Annak az Abulgasi helyének függéséből ki hozni, hogy mitsoda esztendő tájrról szoll az Iro azon a' helyen; és azok a' Nevek Ruszsz Oláh, Madsáv, és Baskiv vallyon a' Contextus szerént régi nevek é vagy az Iro Abulgasi azon altasbeli szavai. Ha ebben valami világositást küldhet: meg köszönöm.

³² TELEKI Józsefné, Róth Johanna (1741–1813)

³³ NEDECKYNÉ ismeretlen személy

³⁴ FEKETE János (1741–1803) Költő, műfordító, nyugdíjas generális, a társaság tagja, Arankának haláláig barátja

³⁵ PRONAY László (1734–1808) zolyomi, majd csanádi főispán

³⁶ PRONAY Gábor, László öccse (1748–1811) Pest megyei birtokos, pozsonyi tankerületi igazgató, gömöri főispán

a VIII^{dikra} A hitván verseket a' rosszsz nyomtatással éppen haszontalanokká tette a' betsületes Landerer. Az Ur Barátságának azért hasznát nem vehettem; de azért a' szivesség érdemét betsülni meg nem szünöm; és köszönettel veszem, 's viszontagálni kívánom. Ajánlom, magamat drága barátságába és különös tisztelettel vagyok

(Aranka György)

6.

Schedius Lajos levele Aranka Györgyhez

Méltóságos Assesor Ur

Drága Barátom Uram!

Tsudálkozással olvastam Méltóságodnak a Társaság April 18 dikán tartatott Gyüléséből költ barátságos Levelét. részszerént azért, minthogy nem foglaltatik benne semmi hir a felől, ha vallyon kézhez vette légyen é a Társaság Kanonok Vizér és Kis János Uraknak Munkájit. mellyeket Getse Ur által béküldöttem vala; részszerént pedig azért, mivelhogy azon kérdéseit és kívánságait nyilatkoztattya ki a N|emes| Társaság részéről Méltóságod ismét, mellyeknek Méltóságodhoz 19. August 1797 intézett Levelemben már böven meg feleltem, ugyan azért gyanakodnom kelletik, netalántán a Méltóságodnak ezen meg ujjított kéréseit világosan kielégítő és akkor bé küldött Lajstromjaimat és Consignatiomat meg ne kapta légyen Méltóságod, Mindazonáltal Veingand Urnak ismétti Számadását ide rekesztem, meg ígérte ő hogy a bévett pénztis nem sokára meg küldendi. Azok a kiknek neveit a végre közlöttem velem Méltóságod Levelében hogy a Társaság Munkájában részesittsem őket, már többnyire meg kapták töllem azt, valamint a most ujjonnan ide kaptasolt Consignatioból ki fog tetszeni, a többieknek pedig a legelső bizonyos és bátorságos alkalmatossággal meg küldeni el nem mulasztom. Magama t edgyébbaránt Barátságába ajálván különös Tisztelettel maradok Méltóságodnak

alázatos Szolgája

Schedius Lajos

Pesten, Pünkösöd havának (május) 2 dikán 1798.

Melléklet: Lajstrom.

Azon Uraknak lajstroma, a kiknek a Társaság Munkáinak 1 Darabja meg ment:

Pesten és Budán

1) Darvas Consil. Document.

* 2) Báro Alex Pronay

3) Vollenhofer Josef Ur

4) Tihanyi Tamás Consil. ad. Tabl. Beg.

5) Schaffruth Báro

6) et 7) Pethő Jakab, Cons. et Director Norm. Schol.

* 8) Kovachich Márton

9) Pállye István, Provinciális Piarista

10) Horányi Alexius

11) Dugonits András. Prof.

12) Mészáros

* 13) Demien András. Prof.

14) Tolnay Prof.

* 15) Vályi András Prof.

* 16) Getse Ur

17) Jankovits Miklos

- 18) Virág Benedek
 19) Kialtosi Ádám plébános
 * 20) Rettegi Zsigmond
 21) Bibliotheca Universitatis
 22) Schönvisner, Prof. Biblioth.
 23) Schwartner (Cultos Bibl.
 24) Kelemen, Prof.
 25) Mérey Lajos Ur, Fiscalis Reg.
 26)–30. Kis István, könyváros.
 31) Báró Orczy László, Excell.
 32) Almásy Pál, Excell.
 33) Schrand Prof.
 34) Horváth Jakab
 * 35) Száldobosy Pap János.
 36) Magamnak.

Győrött

- * 37) Németh László, Prof.
 38) Ráth Mátyás
 * 39) Kiss István (? János!) Nagybaráti Prédik.

Pósonyban

- * 40) Grof Teleki Sám. ifj.
 41) Gubernáth Prof.-Lith. Hung.
 42) Görcz, Prof. Lith. Hung.

Sopronyban

- 43) A Magyar Társaságnak
 44) Ravits Péter Prof.

Nagy Károly

45) Hanulik

Szigethen

- 46) Hari prof.
 47) Gáti István
 48) Koppi Károly
 49) Özvegy Pogány Lajosné
 50) Vasadi György

Bécsben

- * 51) Engel Kristian
 52–66) Ugyan azon kívül Engel Urnak 15 Exemplart küldöttem kiosztani valók.

Pécse

- * 67) Vizér Ádám kanonok.

Észtergom

- * 68) Révay Miklós Prof.
 * 69) Kultsár Prof.
 70) Andaházy, Directori Scholae

Kovátsi

- 71) Fejér György. Pasochus
Atsa (Otsa?)
 72) B. Pronay László, Excell.
 73) B. Pronay Gábor Excell.

Szarvas

- 74) Teschedik

Szakoltzán

* 75) Gvadányi Graf.

Miskoltz

* 76) Vay Miklós, Báro.

77—96) Azon kívül adtam Kilián Könyvárosnak 20 Explárt, eladni valók; de abból már tsak 1. kélt el. Pestino.

Magnifico ac Spectabili Dominio Georgio Aranka de Zágon, Incl. Tabulae Regiae Judiciariae M. Principatus Transilvaniae Assessori per *Claudiopoli Albae Julia Maros Vásárhely*

Aranka írása: Prof. Schedius Ur Levele s Válaszsa 2 May 798 küldi mellette:

1) Azoknak neveket, kiknek a darabokat megadta

2) Weingand számadását

Válasz 2 Juny Schédius Urnak

1. A csomo mellett nem jött levél, azért volt kinek választani.

2. Az lista ujj kérése szükség volt; mert azután is adatnak ki.

3. Weingand tiltson meg hogy több darabot ne adjon ki a Társaság ujj rendelésig

4. Az én Contomat nézze meg.

A *-gal jelöltek a társulat tagjai voltak (E. S.)

7.

Schedius Lajos levele Aranka Györgyhöz

Méltóságos Assessor Ur

Tisztelt Barátom Uram!

A Győri .Evang[élikus] Gymnazium beli Rector Németh László³⁷ Urnak munkáját, mellyel a Társaságnak kedveskedni kíván; valamint T[ekintetes] Kovachich Urtól kezemhez vett Diplomát is, az Urnak által küldöm. Ezen alkalmatossággal egyszersmind küldök egy Exemplart a mi Magyar Országi politikus Schematismusunkból, mellyet a Társaságnak ajánlok. — Prof[essor] Schwartner³⁸ Ur, a maga leg ujjabb Munkáját, Magyar Országnak Statisticáját, Director Ede Ur által, a N[emes] Társaságnak ajándékol küldötte; mert, ugy mond, a N[emes] Társaság is nékem ajándékozta a Munkáinak 1⁶ Darabját.

Ajánlom magamat drága barátságába és különös tisztelettel maradok Méltóságos Assessor Urnak

alázatos Szolgája
Schedius Lajos

Pest, d.24. Mai '798.

³⁷ NÉMETH László (1770—1806) tanár, egyik alapítója a Soproni Társaságnak

³⁸ SCHWARTNER Márton (1759—1823) egyetemi tanár

Schédius Lajos levele Aranka Györgyhez

Pest, 3^{dik} Julius 798.

Méltóságos Assesor Ur,

Drága Uram, Barátom!

Meg értvén az Urnak ddto 17^{dik} May a Társaságnak ugyan azon napon tartott Gyűléséből költ Tiszteletbéli tudositása által a Társaságnak abbéli rendelkezését hogy azon Uraknak a kik neveinek Lajstromát közli mi velünk, Munkája Első Darabját tellyességgel és minél hamarébb meg adjuk. Mi, ugyan hogy a Társaságot ama belül képzelt gyalázattal meg mentsük, azonnal azoknak ki osztásához fogtunk, Azomban hogy ezt cselekedni valóban s tellyességgel soha sem volt volna Szándékunk meg kell vallanunk, mert éppen az által féltém valódi gyalázatban hozni a Társaságot, midőn oly esméretélen Uraknak, kik a Társaság létéről és existentiájáról is semmit sem tudnak, vagy inkább tudni nem akarnak, vagy ha tudnak is valamit, sokkal apróbb csekélységnek tartják sem hogy méltóképpen megemlékezzenek róllók, a kiknek kisebb gondjuk is nagyobb a Magyar Litteraturánál vagy azért, mivel sokkal nevezetesebbek foglalatosságaik mintsem hogy illy az ő vélemények szerént, melljékekre ügyelhetnének, vagy azért, hogy elig balul nagyobra betsülük a Német kis tükrös Kalendáriomot mint akármely nemzeti igyekezet még jelessebb szüleményét is, midőn illy Uraknak mondom (ilyenek pedig *nagy részént* a már harmadszor küldött Lajstrombeliek) nyakokra egy nagy Magyar Könyvet hozván, a nélkül hogy át látnák mi modon, mi jussal egy illy nállok szokatlan ajándékhoz, magunkat nevelésesekké teszszük előttük. Lehetetlen is szégyen s artza pirulás nélkül hallanunk némellyeknek Koldus vagy inkább Kalmárokhoz illő kérdéseiket: Mi kívántatik érte? Mivel tartozunk? Mivel mind azonáltal a Társaság tellyességgel kívánnya, az ő nevében azoknak megadni már el kezdettük; azok a kik az illyes valamit betsülni s használni tudnak vagy just tartanak hozzá már régen meg kapták tőlünk, az itt valok is, noha ebbe személlyesen avutkozni s egy könyvel a honaly alatt minden esméretlen Ur előtt is Hazánkért meg jelenni nekünk bajos, s alkalmatlan, sőt lehetetlen is; Ugyan azért el kerülhetetlenül szükségesnek itéllyük, és kérem is bizodalmasan a N[emes] Társaságot, készithessen nyomtatott Levél formulare Exemplarokat mellyek kevés bé irando változással, különben közönségesen akár Taghoz akár Jóltevőhöz szollyanak arról hogy ime ez a Társaság kedveskedik nékie Munkájával és miért? — a rendes Titoknok ugymint képviselője a Társaságnak, ugyan ennek nevében légyen alá nyomtatva, a megszollito Titulust pedig a Levél kezdetén amint kívántatik bé irni lehet: illyes Levelek mellett azután bátran és sokkal gyorsabban lehet majd kézhez szolgáltatni a Munka jövendő 2^{dik} Darabját, ez által én számtalan tehertől a Társaság pedig hátra maradásától meg léssen mentve: ugyan azért tellyesítését ismét bizodalmasan kérem.

Veingand a tudva lévő és kívánt számadását a leg közelebb jövő Postán bizonyosan bé fogja küldeni. Meg tettem nálla azt a Rendelést is hogy többet el ne adjon a Munkákból.

Azokrol, kiket Szál-Dobosy ajánlt a Társaságnak böven értekezni el nem mulasztjuk.

Engel Urnak a kívánt Exemplárok meg küldésére mind eddig nem volt alkalmatosságom, reményilem hogy lejend a napokban.

A Bétsből most vissza térendő Kalmárok által be küldök a Társaságnak némelly hozzám érkezett Irásokat, és 20 R[énus] forintokat is, mellyeket Komáromi Prof. Varga Ur tett le nálam a Társaság számára, és ezekről a szükséges Quientantiat mentül előbb magamnak ki kérem.

Sajnálom hogy Grof Fekete Generalisnak csak most adhattam által a Munkát. Nagy hajlandóságát mutatta ő, s buzgo indulatját a Társasághoz, kéri ő a Társaságot méltotassonn tudositani, mit ígért légyen ő, vagy mit szoktak az ollyas Uraságok Esztendőnként a Társaságnak adakozni? mert arrol el

felejtkezett s nem tudja, csupán ez az oka hogy eddig így hátra maradt, mert ő szívesen fog, akármennyi kívántatik, fizetni. Kérem tehát erről is tudositson Méltóságod mentül előbb.

Ezek után magamat betses barátságába ajánlván állandoul maradok Méltóságodnak

alázatos Szolgája
Schedius Lajos.

Melléletek:

Quietantia

a felől, hogy mi alább irtak, a halhatatlan emlékezetet érdemlő Erdélyi Magyar Nyelv Mivelő Tudos Társaságtól, Munkáinak első Darabját, Professor Schédius Lajos Ur által vettük. Pápán Május 22dikén 1798.

Márton István Professor
most távol lévő Collegám
nevében is adgy szersmind.

Quietantia

mellyel alább irt, méltó köszönettel bizonyitom, hogy nagy emlékezetet és betsületetet érdemlő Erdélyi Magyar Nyelv Mivelő Tudos Társaságtól, Munkáinak első Darabját, Pesti érdemes Professor Schédius Ur, ugymint a Társaság Biztosa által vettem. Pápán Május 22^{dik.n} 1798. Eszt[endő].

Egy Darab Oskolai Vezérrel együtt; mellyről emlékezik a Nemes Társaság Munkáinak első Darabjában.

Szakonyi Josef;
Pápai Ev. Pred. és C. Senior.

Ebben a nyalábban lévő írásoknak és dolgoknak lajstroma:

- 1) Literarischer Anzeiger; mellyet Báró Prónay Sándor Ő Nagysága küldi a Nemes Társaságnak
- 2) Husz forint, Bankotzédulákban; mellyeket *Prof. Varga Urtol* a Nemes Társaság Számára
- 3) *
- 4) Szakonyi Jozsef oskolai Vezér kötetben.
- 5) Mérey Sándor Ur kiseded költeményei.
- 6) Weingand könyvtáros contoja
- 7) Néhány Quietantiák a Társaság Munkái 1⁶⁶ Darabjának megküldése felől etc.

ENYEDI, SÁNDOR

Lajos Schedius und die
siebenbürgische Gesellschaft für die Pflege
der Ungarischen Sprache

Lajos Schedius, Professor der Pester Universität, wurde annehmbar im Herbst 1796 als Mitglied der Gesellschaft durch György Aranka, Begründer der Siebenbürgischen Gesellschaft für die Pflege der Ungarischen Sprache aufgenommen. Die bisherigen Forschungen berührten kaum die Verbindung von Schedius mit György Aranka. Diese Verbindung dauerte bis zum Rückzug Arankas, ungefähr sieben Jahre lang. Anhand der Briefe schildert die Studie die Geschichte dieser Verbindung, weiterhin teilt sie den Text der 8 Briefe mit, sogleich, anhand der Berufungen, rekonstruiert sie auch die Daten der 10 noch latenten Briefe.

* Olvashatatlan írás